

IQTISODIY O‘SISH: MAMLAKATLAR RIVOJLANISHINING ASOSIY OMILLARI VA ULARNING TA‘SIRI

Kenjayeva Sabohat Safarovna

Termiz davlat universiteti ‘Iqtisodiyot’ yo‘nalishi 3-kurs talabasi

safarovna04@gmail.com

ANNOTATION: This article analyzes the concept of economic growth and its measurements, in particular the expression of economic growth through gross domestic product (GDP). The differences in economic growth and development, their main factors and impacts are considered. Also, information is provided on the rates of economic growth and its impact on sustainable development on the example of countries. The article analyzes the main factors that stimulate economic growth - entrepreneurship, human resource development, trade and global relations, political stability, infrastructure, technological progress and investment.

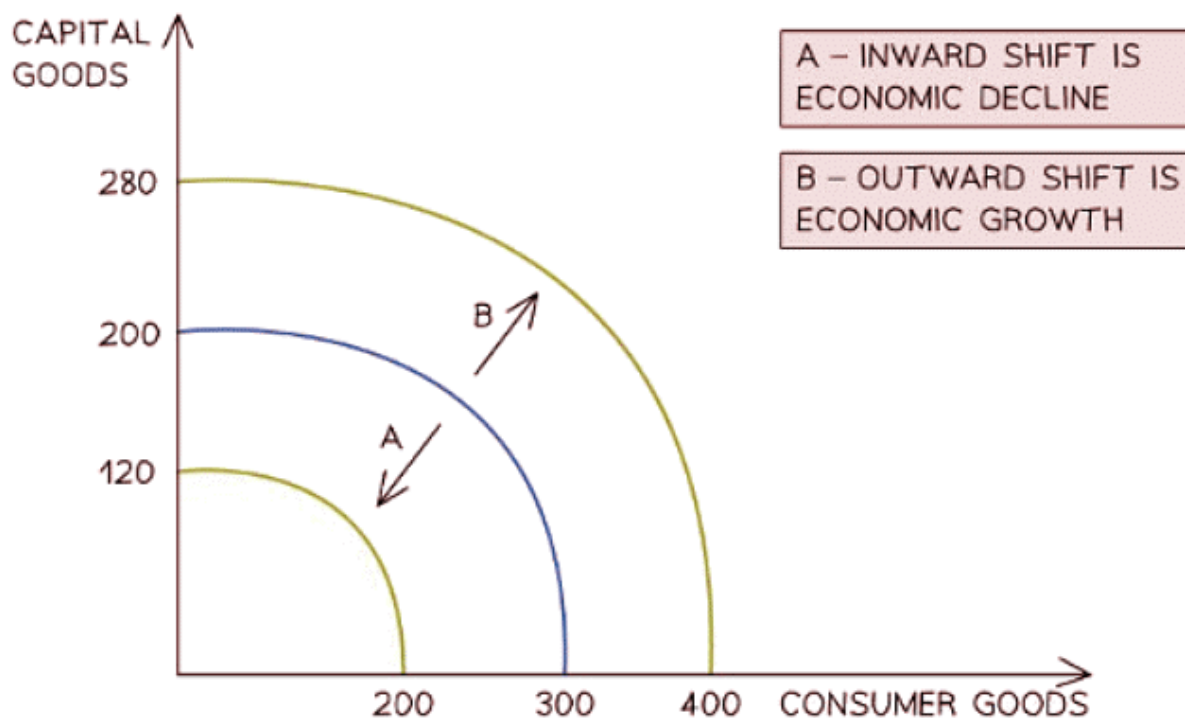
Key words: Economic growth, gross domestic product (GDP), economic development, investments, entrepreneurship, infrastructure, technological progress, human resources, political stability, economic policy.

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada iqtisodiy o‘shish tushunchasi va uning o‘lchovlari, xususan yalpi ichki mahsulot (YaIM) orqali iqtisodiy o‘shishning ifodalanishi tahlil qilinadi. Iqtisodiy o‘shish va rivojlanish farqlari, ularning asosiy omillari va ta‘sirleri ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, mamlakatlar misolida iqtisodiy o‘shish sur‘atlari va uning barqaror rivojlanishga ta‘siri haqida ma‘lumotlar keltiriladi. Maqolada iqtisodiy o‘shishni rag‘batlantiruvchi asosiy omillar — tadbirkorlik, inson resurslarini rivojlantirish, savdo va global aloqalar, siyosiy barqarorlik, infratuzilma, texnologik taraqqiyot va investitsiyalar tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: Iqtisodiy o‘shish, yalpi ichki mahsulot (YaIM), iqtisodiy rivojlanish, investitsiyalar, tadbirkorlik, infratuzilma, texnologik taraqqiyot, inson resurslari, siyosiy barqarorlik, iqtisodiy siyosat.

Kirish. Iqtisodiy o‘shish, eng oddiy ko‘rinishida vaqt o‘tishi bilan iqtisodiyotning mahsulot va xizmatlar ishlab chiqarish qobiliyatining oshishi. U ko‘pincha mamlakatda yoki uning fuqarolari tomonidan ishlab chiqarilgan tovarlar va xizmatlarning umumiy qiymatini ifodalovchi mamlakatning Yalpi ichki mahsuloti (YaIM) yoki YaIMdagi o‘zgarishlar bilan o‘lchanadi. Asosan, bu iqtisodiyotning katta va samaraliroq bo‘lishini anglatadi.

Metodologiya. Biz iqtisodiyotdagi iqtisodiy o‘shishni uning ishlab chiqarish imkoniyatlari egri chizig'ining (PPC) tashqariga siljishi bilan aniqlaymiz(1-rasm). Iqtisodiy o‘shish mamlakatning umumiy ishlab chiqarish hajmi yoki real yalpi ichki mahsulot (YaIM) yoki yalpi milliy mahsulot (YaIM) o‘shishi bilan o‘lchanadi.

Outward shifts of a PPC show economic growth & inward shifts show economic decline

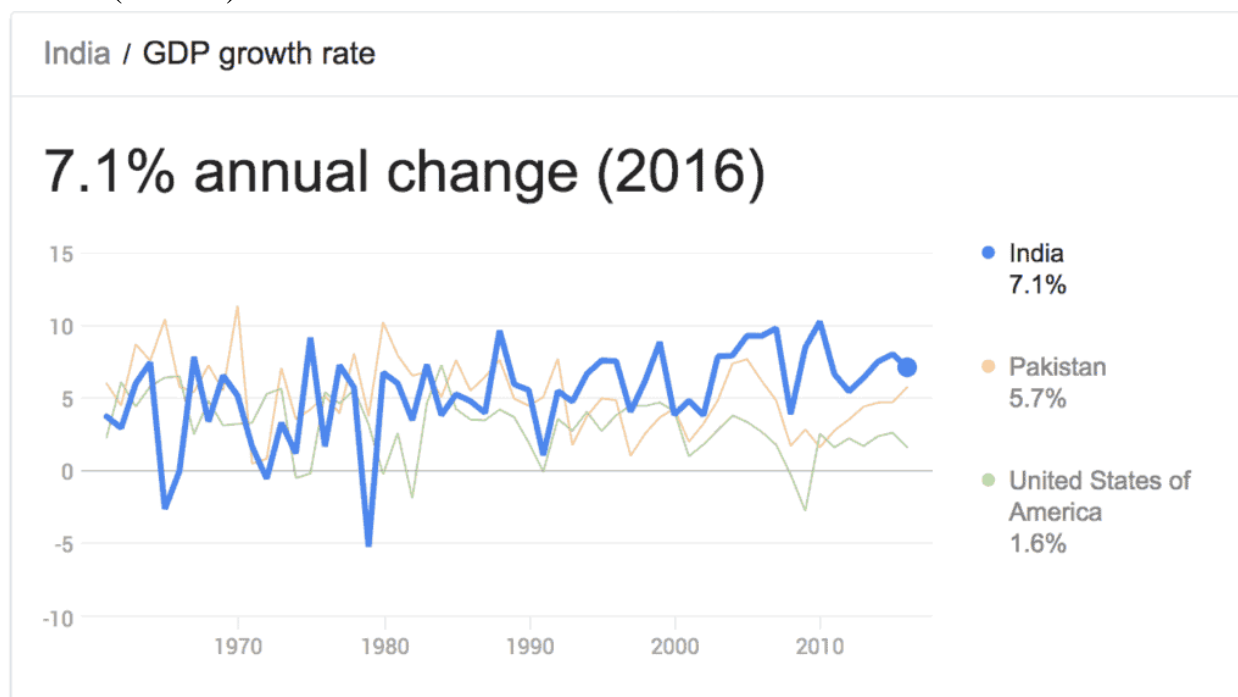
1-rasm. PPC ning tashqi tomonga siljishi iqtisodiy o'sishni va ichki siljishlar iqtisodiy pasayishni ko'rsatadi.¹

Mamlakatning yalpi ichki mahsuloti (YaIM) - bu mamlakatda ma'lum vaqt davomida ishlab chiqarilgan barcha yakuniy mahsulot va xizmatlarning umumiy qiymati. Shuning uchun yalpi ichki mahsulotning o‘shishi mamlakat ishlab chiqarishining o‘shidir.

O‘shish alohida holatda sodir bo‘lmaydi. Bir mamlakatda va mintaqada sodir bo‘lgan voqealar boshqasining rivojlanish istiqbollari sezilarli ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Misol uchun, agar Qo‘shma Shtatlarda outsourcing ishi taqiqlangan bo‘lsa, bu outsourcingga bog‘liq mustahkam IT sektoriga ega bo‘lgan Hindiston yalpi ichki mahsulotiga katta ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

¹ <https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fedurev.in%2F%2F347455%2FPPC-Economic-Growth&psig=AOvVaw2YDvvCxxLfCl4nvnFMKy47&ust=1749196744006000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBQQjRxqFwoTCLjpp4fo2Y0DFQAAAAAdAAAAABAf>

Aksariyat rivojlangan mamlakatlarda iqtisodiy o'sish rivojlanayotgan mamlakatlarga nisbatan sekinroq kuzatilmoqda. Misol uchun, 2016 yilda Hindiston 7,1% o'sishga erishdi, Amerika iqtisodiyoti esa atigi 1,6% o'sdi. Ushbu statistik ma'lumot noto'g'ri bo'lishi mumkin, chunki Hindiston yalpi ichki mahsuloti 2016 yilda 2,264 trillion dollarni, AQSh esa 18,57 trillion dollarni tashkil qilgan. Ularning iqtisodiy o'sish sur'atlarini o'z tarixining o'xshash davrlarida taqqoslash to'g'riroq bo'ladi(2-rasm).

2-rasm. Ayrim rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlardagi iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlari²

Iqtisodiy o'sish iqtisodiy rivojlanish bilan bir xil emas. Iqtisodiy rivojlanish odamlarni turmush darajasi pastligidan, tegishli boshpana bilan to'g'ri ish bilan ta'minlaydi. Iqtisodiy o'sish ifloslanish, tirbandlik va kasalliklarga olib kelishi mumkin bo'lgan tabiiy resurslarning tugashini hisobga olmaydi. Biroq, rivojlanish barqarorlik bilan bog'liq bo'lib, kelajakdagi ehtiyojlarni buzmasdan hozirgi ehtiyojlarni qondirishni anglatadi.

Iqtisodiy o'sishga ta'sir etuvchi asosiy omillarga quyidagilarni kiritish mumkin:

- **Tabiiy resurslar:** yer, minerallar va energiya kabi tabiiy resurslarning mavjudligi va ulardan samarali foydalanish iqtisodiy o'sish uchun juda muhimdir. Ko'p resurslarga ega mamlakatlar sanoatni qurish, eksport ishlab chiqarish va turmush darajasini yaxshilash uchun ulardan foydalanishlari mumkin.

² <https://www.intelligenteconomist.com/wp-content/uploads/2017/11/Screen-Shot-2017-12-19-at-12.19.12-PM.png>

- **Kapitalni shakllantirish:** Jismoniy va inson kapitaliga (infratuzilma, texnologiya va ta'lim) sarmoya kiritish barqaror iqtisodiy o'sish uchun juda muhimdir. Kapital zahiralarning yuqoriligi samaradorlik, innovatsiyalar va umumiy iqtisodiy mahsulotning oshishiga olib keladi.
- **Texnologik taraqqiyot:** Innovatsiyalar va texnologik yutuqlar samaradorlikni oshirishga, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirishga va turmush darajasini oshirishga olib keladi. Texnologik taraqqiyot yangi tarmoqlar va mahsulotlarni yaratishga ham olib kelishi mumkin.
- **Tadbirkorlik:** Tavakkal qilishga va yangi korxonalar yaratishga tayyor shaxslar bilan jonli tadbirkorlik ekotizimi iqtisodiy dinamizm va ish o'rinlarini yaratish uchun zarurdir. Tadbirkorlar innovatsiyalar, samaradorlik va bozorni kengaytirishga yordam beradi.
- **Inson resurslarini rivojlantirish:** Yaxshi ma'lumotli, malakali va sog'lom ishchi kuchi iqtisodiy o'sish va rivojlanish uchun juda muhimdir. Ta'lim, sog'liqni saqlash va kadrlar tayyorlash dasturlariga sarmoya kiritish samaradorlikni oshiradi, investitsiyalarni jalb qiladi va mehnat sifatini yaxshilaydi.
- **Savdo va globalashuv:** Xalqaro savdo, sarmoya va axborot almashinuvi uchun ochiqlik bozorlarni kengaytirish, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va raqobatni rivojlantirish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi mumkin.
- **Siyosiy barqarorlik va boshqaruv:** Barqaror siyosiy muhit, samarali boshqaruv va kuchli qonun ustuvorligi sarmoyalarni jalb qilish, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, adolatli va adolatli jamiyatni rag'batlantirish uchun zarurdir.
- **Infratuzilma:** Adekvat infratuzilma, jumladan, transport, aloqa va energiya tarmoqlari iqtisodiy faoliyatni osonlashtirish va savdoni ta'minlash uchun juda muhimdir. Yaxshilangan infratuzilma xarajatlarni kamaytiradi va samaradorlikni oshiradi.

Endi bizda, iqtisodiy o'sish mamlakat taraqqiyotiga qanday ta'sir ko'rsatadi degan savol paydo bo'lishi mumkin. Iqtisodiy o'sish mamlakat rivojiga bir qancha ko'rinishlarda o'z ta'sirini o'tkazadi:

- **Yuqori turmush standartlari:**
Iqtisodiy o'sish daromadlarning oshishiga, tovarlar va xizmatlardan foydalanishning yaxshilanishiga va umumiy turmush darajasining yaxshilanishiga olib keladi.
- **Yaxshilangan sog'liqni saqlash:**
Iqtisodiy o'sishdan olinadigan soliq tushumlarining ortishi hukumatlarga sog'liqni saqlash infratuzilmasiga ko'proq sarmoya kiritish, tibbiyot mutaxassislarini tayyorlash va zarur dori vositalaridan foydalanish imkonini beradi.

▪ **Kengaytirilgan ta'lim imkoniyatlari:**

Iqtisodiy o'sish ta'limga investitsiyalarni ko'paytirish imkonini beradi, bu esa maktablarning sifatini oshirishga, savodxonlik darajasini oshirishga va malakali ishchi kuchiga olib keladi.

▪ **Hosildorlikni oshirish va innovatsiyalar:**

Rivojlanayotgan iqtisodiyot innovatsiyalar va texnologik yutuqlarni rag'batlantiradi, bu esa o'z navbatida samaradorlik va iqtisodiy samaradorlikni oshiradi.

▪ **Xorijiy investitsiyalarni jalb qilish:**

Barqaror va o'sib borayotgan iqtisodiyot yangi texnologiyalar, tajriba va ish o'rinlari olib kelishi mumkin bo'lgan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni (TDI) jalb qiladi.

▪ **Qashshoqlik va tengsizlikning qisqarishi:**

Garchi har doim ham kafolatlangan natija bo'lmasa-da, iqtisodiy o'sish, ayniqsa, samarali ijtimoiy xavfsizlik tarmoqlari va qayta taqsimlash siyosati bilan birgalikda qashshoqlik va tengsizlikni kamaytirishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, iqtisodiy o'sish ko'p qirrali jarayon bo'lib, mamlakatning rivojlanish traektoriyasini birgalikda shakllantiruvchi asosiy omillarning yig'indisi natijasida yuzaga keladi. Investitsiyalarni rag'batlantirish, innovatsiyalarni rag'batlantirish, inson kapitaliga sarmoya kiritish va barqaror va bashorat qilinadigan iqtisodiy muhitni yaratish orqali davlatlar barqaror va inklyuziv o'sishga erishishlari mumkin, bu esa turmush darajasini yaxshilash, ijtimoiy natijalarni yaxshilash va barcha uchun yanada farovon kelajakka olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Qiao, CX. 2021, An empirical study on the influencing factors of economic growth in Beijing, (Bohai Rim economic outlook, vol. 1), pp. 73-74.
2. Kong, Q. Peng, D. Ni, Y et al. 2021, Trade openness and economic growth quality in China: an empirical analysis based on the ARDL model, (Finance Research Letters, vol. 38), pp. 101488.
3. Li, Z. Jin, M. Cheng, J. 2021, Economic growth of green agriculture and its influencing factors in China. (Environmental Development and Sustainability, vol. 23), pp. 15494-15512.
4. Liu, Y. Liu, M. Wang, G et al. 2021, Effect of environmental regulation on high-quality economic development in China, (Environmental Science and Pollution Research, vol. 28), pp. 54661-54678.
5. Dzemydaite, G. 2021, The impact of economic specialization on regional economic development in the European Union, (Economies, vol. 9), pp. 76.

6. Li, Z. He, S. Su, S et al. 2020, Public services equalization in urbanizing China: Indicators, spatiotemporal dynamics and implications on regional economic disparities. (Social Indicators Research, vol. 152), pp. 1-65.
7. Zhao, WQ. Hu, J. 2020. Research on the influence of energy industry agglomeration on economic growth, (Journal of Xi'an University of Finance and Economics, vol. 33), pp. 71-81.
8. Xiao, Y. 2023. Comparative analysis of the factors influencing economic growth in Sichuan and Chongqing regions, (Chinese market, vol. 20), pp. 31-34.
9. Calero, C. Turner, LW. 2020, Regional economic development and tourism. (Tourism Economics, vol. 26), pp. 3-26.
10. Li, JQ. Li: YQ. 2023, Research on the economic trend of coal industry and the countermeasures of coal enterprises. (China's coal, vol. 49), pp. 16-22.
11. Ping, Y. Zhao, LR. 2018, Analysis and prediction of the contribution degree of the economic growth of the fishery industry. (China's fishery economy, vol. 36), pp. 64-69.
12. Cai, YM. 2023, Analysis of the relationship between the economic growth of the tertiary industry and the logistics input-output efficiency. (Business Economic Research, vol. 12), pp. 72-75.